

TÜRKİYE'DE SULARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUM

Özdemir Özbay
DSİ Hukuk Müşaviri

Bilindiği üzere çevreyi oluşturan en önemli unsurlardan olan su ve toprak ile insanoğlunun hukuki ve teknolojik anlamda ilişkileri insanlık tarihi kadar eskidir. Bu kaynaklardan ele almayı düşündüğümüz su, Roma Hukukundan bu yana İnsanoğlunun üzerinde egemenlik kuramadığı, özel mülkiyete konu edemediği kamuya ait şeylerden sayılmıştır. Bu anlayış genel hatları ile bu günkü hukuk düzenince de benimsenmiştir. Ancak, "hızlı sanayileşme ve kentleşme ile kapitalist sistemin kar amacı; aynı sistemde suyun serbest mal sayılması, suya ilişkin hukuki düzenlemelerin suyun kirlenmesine ve rantabl bir biçimde kullanılmasına engel olmadığından, hiç değilse bu konuda yetersiz kaldığını göstermektedir.

Su kaynakları doğal hidrolojik düzen (cycle hydraulique) üzerine devamlı hareket halindedir. Bu nedenle öncelikle doğa kanunlarına tabidir. Bu doğal servetten en uygun şekilde yararlanmak, bu doğal serveti ekonomik servet haline getirmek, çağımız gereksinimleri nedeniyle zorunlu olduğundan, çağdaş teknolojiye uygun hukuksal düzenlemeler getirilmesini gerektirmiştir.

ÜLKEMİZDE UMUMA AİT SULAR ÜZERİNE YASAL DÜZENLEMELERİN KRONOLOJİSİ;

İslam Hukuku:

İslam hukukunda toprağın Devletin mülkiyetinde olması ve kişilere salt kullanma (intifa) hakkı verilmesi genel ilke olduğundan, doğal düzen içinde bulunan sular üzerinde özel mülkiyet söz konusu edilmemiştir. Bu nedenle suların kullanılmasına ilişkin esaslar devlet tarafından yürütülmüştür.

Ancak, islam hukukunun temelinde teamül büyük önem taşıdığından, eskiden beri kullanıla gelen şekle ve kullananlara saygılı olunmuştur. Başka bir deyişle, su kullananların fiili yararlanma durumları, mülkiyet hakkı imişçesine korunmuştur. Ancak bu koruma, kullanım (intifa) hakkı niteliğinden öte bir statüye kavuşturulmuştur. Kullanım hakkı ise, Devletin tasvip ve izni ile (Fermanlarla) oluşturulmuştur. Sularla ilgili anlaşmazlıklar ise fetvalarla çözümlenmiştir.

Mecelle-i Ahkam--ı Adliye:

1839 Gülhane Fermanı ile Batı dünyasına pencere açan Osmanlı İmparatorluğu 1856 Islahat Fermanı ile de hukuk düzenini en azından şekil yolu ile Avrupa hukukuna yaklaştırma anlayışını yerleştirmeye çalışmıştır. Bu anlamda Osmanlı Yönetiminin batılı usullerle tedvin (Codifîe) ilk kanunlardan en önemlisi Mecelle olmuştur. Mecelle sözcüğünün sözlük anlamı, Ciltli yani kitap şeklinde belge, yada hikmeti içeren sayfadır. Bu kodifikasyon yapılırken, uygulana gelen islam hukuku kuralları ile bir ölçüde örf ve adete dayanan kurallar toplanarak maddeler haline getirilmiştir.

1879 dan 1926 tarihine kadar yürürlükte kalan bu kanun, özel hukuk kurallarının bir bölümünü yarı teokratik bir biçimde düzenlemiş ve sular konusunda özel hukuk açısından ilginç maddeler koymuştur.

Mecelle, doğal durumdaki bütün **YER ALTI VE YERÜSTÜ SULARININ KAMU TARAFINDAN SERBESTÇE KULLANIMINI KABUL ETMEKLE BERABER BENİMSENEREK; SAHİPLENEREK** (İbraz Hali) mülkiyet konusu haline getirilen suların özel mülkiyete konu olması durumunu da kabul etmiştir. Böylece doğal imkanlardan ve servetlerden, fırsat eşitliğine göre faydalanmayı ilke saymış;doğal servetten ekonomik şartta geçiş için ibraz koşulunu koyarak emek ve çalışma hakkını korumuştur.

TC Anayasalarına Göre Sular:

Yirminci yüzyılda ekonomik ve toplumsal sorunlar, planlı kalkınma politikası, Su kaynaklarının tüm potansiyelini en akıllı biçimde değerlendirilmesini zorunlu kılmış; çağımızın teknik imkanları da buna yeterli olduğundan, su kaynaklarının kullanım esaslarının kamu hukuku açısından düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle TC. Anayasaları, Mecelle' nin sular konusundaki ferdiyetçi ve özel hukukçu tedvin sistemini terkederek sularla ilgili esasları kamu yararı açısından yeniden ele almıştır.

Nitekim, 18. 10. 1982 tarihinde kabul edilen yeni Anayasa'nın "*Tabii Servetler ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi*" başlıklı 168. nci maddesinde de aynı prensip kabul edilmiştir. Madde, "*Tabii servetler ve kaynaklar Devletin Hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Hangi servet ve kaynağın arama ve işletilmesinin, Devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek veya tüzel kişiler eli ile yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.Bu durumda gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim ve esasları ve müeyyideler kanunda belirlenir*" hükmü getirilmiştir.

Medeni Kanunda Sulara İlişkin Düzenlemeler:

Eski Türk Medeni Kanunu 1912 tarihli İsviçre Federal Medeni Kanunundan iktibas edildiği için, Mecelleden tamamen farklı düzenlemeler getirmiştir. İsviçre Medeni Kanunu 22 kantondan oluşan Federal devletin kanton özel hukuk sistemlerini tedvin ederek Roma hukukunun genel ilkelerini çağımıza taşımış ve özel hukuk alanını toplamıştır. Bu Kanunun Türk Medeni Kanununa yansımayan 6. maddesinde, "Federal Medeni Kanunun kantonların kamu hukuku yönünden haiz oldukları yetkileri tahdit veya takyid etmediği" hükmü yer almıştır.

Bu sebeple, medeni hukuk müesseseleri maddeleştirilirken kamu hukuku alanına giren hususlar

söz konusu oldukça "... bu konuda kantonlarca özel hükümler vazolunur" şeklinde atıflar yapılmıştır.

Türkiye'de Medeni Kanun kabul edilirken, Mehaz Kanununun 664. cü maddesinde düzenlenen umumi sulara ilişkin hükümler 641. ci maddede ele alınmış ve İsviçre Medeni Kanununun 664. maddesine paralel bir şekilde "... sahipsiz şeyler ile menfaati umuma ait olan mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Akarsular ile menfaati umuma ait olan malların işletilmesi ve kullanılması hakkında ahkamı mahsusa vazolunur. " denilmekle yetinilmiş ve umuma ait sularla ilgili kullanma esaslarının kamu hukuku açısından ve ayrıca düzenleneceği açıklanmıştır.

İsviçre'de kanton hukuklarının tarihi statü içinde teessüs etmiş mevcut ve kazanılmış durumları telif etmek ve Federal Medeni Kanununun tatbikine dair intikal devresi hükümlerini içermek üzere, kanuna bir de "son bab" adlı bir bölüm eklenmiştir. Aynı geçiş devresi güçlüğü Türkiye açısından da söz konusu olduğu için, bu "son bab" bölümü TBMM ce "Medeni Kanunun Sureti Mer'iyeti ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun"(Tatbikat Kanunu) adı altında bir kanun olarak kabul edilmiştir.

21. 11. 2001 tarih ve 4721 sayılı Yeni türk Medeni Kanunu 8. 12. 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Medeni Kanunumuzda da aynı ilke yer almış olup, 715. maddede aynen:"Sahipsiz yerler ile kamuya ait mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır" şeklinde ifade edilmiştir.

Aksi ispatlanmadıkça, yararı kamuya ait sular ile, kayalar, tepeler, dağlar, buzullar gibi tarıma elverişli olmayan yerler ve bunlardan çıkan kaynaklar kimsenin mülkiyetinde değildir ve hiçbir şekilde özel mülkiyete konu olamaz.

' Sahipsiz yerler ile yararı kamuya ait malların kazanılması, bakımı, korunması işletilmesi ve kullanılması özel kanun hükümlerine tabidir. " hükümlerini yinelemiştir.

Yeni Medeni Kanunumuzun 756. maddesinde de "Kaynaklar, arazinin bütünleyici parçası olup, bunların mülkiyeti ancak kaynaklıkları arazinin mülkiyeti ile birlikte kazanılabilir.

Yer altı Suları, kamu yararına ait sularındadır. Arza malik olmak, onun altındaki yer altı sularına da malik olmak sonucunu doğurmaz.

Arazi maliklerinin yer altı sularından yararlanma biçimi ve ölçüsüne ilişkin özel kanun hükümleri saklıdır. " hükmü yer almıştır.

Özel hukuk ve özel mülkiyete konu sayılan sular dışındaki bütün sular Umuma ait sularındadır.

Umuma Ait Sular:

Üzerinde özel mülkiyet konusu olmayan, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olan sulardır. Kullanım esasları kamu hukuku açısından düzenlenir. Ancak, umuma ait suların, özel hukuk konusu tarım alanları ile de doğal ve zorunlu ilişkisi olacağından, tapu siciline paralel bir su sicilinin de olması gerekecektir.

Başlangıçta Medeni Kanunun "Umumi Sular" kategorisine yalnız yerüstü sularını(akarsular ve göller)aldığı halde, yeraltısularını kaynaklar gibi kabul ederek mülkiyet ve özel hukuk konusu saymıştır. Bu düzenleme ekonomik ve hukuki sorunlar yarattığı için, 138 sayılı yasa ile Medeni

Kanunun 679. maddesinde değişiklik yapılmış, böylece yer altı suları, özel hukuk ve özel mülkiyet alanından çıkarılıp umumi sulardan sayılmış ve Devletin hüküm ve tasarrufu altına sokulmuştur. Daha sonra 167 sayılı "Yeraltısuları Hakkında Kanun" ile de yeraltısularının kullanım Şekil ve dereceleri kamu hukuku esaslarına göre düzenlenmiştir. Ancak daha sonra, Őimdi mülga olan 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kanunu ve 2560 sayılı İSKİ Kanunu ile 167 sayılı kanunun düzenleme sahasına girilmiş, yeraltısuyu rezervinin korunması açısından tehlikeli düplikasyonlar yaratılmıştır.

Medeni Kanunun Tatbikatına İlişkin Kanunun 43. maddesinde:"Mecelle Mülğadır" denildiği halde, su uyuşmazlıklarının çözümünde yeni bir düzenleme de bulunmadığından M. K. başlangıç hükümleri nedeni ile örf, adet ve teamül kurallarına başvurma zorunluluğu süregelmiştir. İslam hukukunda önemli bir yeri olan bu husus, maddede " Bir Őeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır"(Md. 5) ve "kadim kıdemi üzere terkolunur"(Md. 6) Şeklinde yer almıştır. Bu prensiplerden hareketle kadim su hakkı kavramı günümüze kadar tartışmalı da olsa süregelmiştir.

Dolayısı ile su uyuşmazlıkları Adli Yargıda "Kadim Su Hakkı" kavramı ağırlıklı olarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Oysa İdari Yargı, umuma ait sulara ilişkin ihtilaflarda kamu hukuku kurallarının geçerli olması gereğine ağırlık vermiş ve içtihatları da bu doğrultuda gelişmiştir.

Türk Yargı sisteminde idari eylemlerden doğan zararların tazmini istemi ile açılan davaların idari yargı yerinde görölmesi hakkında Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları ile "plan ve projeden yada bunların uygulanmasından dolayı gerçekleşen olaydan meydana gelen zarar ve ziyanlardan dolayı açılacak davalara bakma görevinin İdari Yargının olduğu" doğrultusunda Yargıtay'ın kararları incelendiğinde (5. 7. 1989 tarih, 1989/17--18 Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü Kararı ve Yargıtay 5. Hukuk Dairesinin 24. 3. 1996 Tarihli Kararı), umuma ait sularla veya bu suların kullanımını amacıyla ilgili uyuşmazlıklarda çözüm yerinin İdari Yargı olduğu görölmektedir.

Öte yandan, kamu hizmeti amacıyla yapılan su ile ilgili kamu inşaatları nedeniyle umuma ait suyu kullanırken suyu kesilen değirmen sahiplerinin açtığı tazminat davasının Adli yargı yerine idari yargıda görölmesine yönelik Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 8. 6. 1988 gün ve 1988/5-204, 1988/499 k. Sayılı ilamında; "Davanın konusu idarece Göksun Ovası Sulama ve Taşkın Koruma Projesi nedeni ile yapılan inşaatın doğurduğu zararın tazminine ilişkin olması itibarı ile davaya bakmakla idari yargı görevlidir. "denilerek benzeri davalara idari yargının bakması gerektiği konusunda Uyuşmazlık Mahkemesi görölüşü benimsenmiştir. yargının

Bu doğrultuda İdari yargıya intikal eden ihtilaflarda idari verdiği kararlar, Türkiyede hangi umumi suyun hangi kamu hizmetine tahsis edilmesi gerekeceği konusunda karar vermeye, tahsise, tahsisi kaldırmaya, DSİ Genel Müdürlüğünün yetkili olduğu hususunu açıkça ve kesin bir biçimde ortaya koymuş ve böylece 6200 sayılı kanunun 1 ve 2. ci maddelerinin yorumundan çıkarılan kamuya ait suların planlanması ve tahsis yetkisinin DSİ Genel Müdürlüğüne ait olduğu hususu yüksek yargı organlarıncı pekiştirilmiştir.

Benzeri sayısız Danıştay Kararları ile Konu İçtihat yönünden de yerleşik bir hal almıştır. Bütün bu kararların 6200 sayılı kanunun 1ve 2 maddeleri ile birlikte bir bütünlük arzedecek Şekilde değerlendirilmesi ve yorumlanması sonucunda:

- a) Umuma ait suların ıslah edilerek ve önem ve öncelikleri de dikkate alınarak kamu hizmetine tahsisi, tahsis sıralarının değiştirilmesi veya kaldırılması konularında ülkemizde görevli kuruluşun DSİ Genel Müdürlüğü olduğu;
- b) Suların Kamu hizmetine tahsisinden dolayı bireysel zarar taleplerinin ve kadim su hakkı iddialarının geçersiz olduğu,
- c) 6200 sayılı Kanununun DSİ Genel Müdürlüğüne verdiği görevleri yerine getirirken, planlama aşamasında yapılması zorunlu etüd ve değerlendirmelerde, fizibilite çalışmalarında "kadim su hakkı" faktörünün tespit ve hesaplamalarda dikkate alınmaması gerektiği, vakıaları ortaya çıkmaktadır.

6200 SAYILI DEVLET SU İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ TEŞKİLAT VE VAZİFELERİ HAKKINDA KANUN:

Yeni Medeni Kanununun 714 ve 715. inci maddelerinde öngörülen düzenleme, suyun akışkanlık, çok amaçlılık, çok sahiplilik gibi fiziksel, sosyal ve ekonomik karmaşık vasıfları, sular konusunda 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun dışında özel ve kapsamlı bir yasal düzenlemenin yapılmasını zorlaştırmış olmakla birlikte, bu yöndeki gereksinimi karşılamak üzere en kapsamlı düzenleme 6200 sayılı DSİ Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile getirilmiş bulunmaktadır.

Bu kanunun 1. inci maddesinde, "Yerüstü ve yeraltısularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönlerde faydalanmak maksadıyla Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Kurulmuştur" denilmekte olup, bu maddede açıkça anlaşılacağı üzere, ülke genelinde su kaynaklarının tahsis edildiği amaçları belirlemek ve bu yönde faydalanmak DSİ nin kuruluş amacını teşkil etmektedir.

Kanunun, görev ve yetkileri belirleyen 2. nci maddesinin muhtelif fıkralarında da bu amaç hükmü detaylandırılmak sureti ile tahsis ve istifade şekilleri belirlenmektedir. özellikle (h) fıkrasındaki "Yukarıda yazılı işlerle ilgili olmak üzere rasat, tecrübe, istatistik, araştırma ve her türlü istikşaf işlerini yapmak ve ezcümle toprağın cins ve karakterini, yetiştirilecek mahsul nevelerini ve elde edilecek zirai, iktisadi faydaları ve verimlilik derecelerini, tespit etmek ve bu mevzularla ilgili Bakanlık ve müesseselerden faydalanmak, amenaajman planlarını hazırlamak, bunları temin edecekleri fayda ve ele alınmalarındaki zaruretlere göre seçmek, sıralamak ve Bakanlığa teklif etmek" şeklindeki hükmü, ülke genelinde su planlaması yapmak ve bunların tahsis ve önceliklerini belirlemek yetkisininin DSİ de olduğunu daha açık bir şekilde ifade etmektedir.

Daha sonra çıkarılan 167 sayılı Yeraltısuları hakkında Kanun, 1053 Sayılı "Ankara İstanbul ve Nüfusu Yüzbinden Yukarı Olan Şehirlerde İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu Temini Hakkında Kanun ", 2560 Sayılı İski Kanunu, 831 Sayılı Sular Hakkında Kanun, 2659 Sayılı Sular Hakkında Kanuna Ek Kanun, 927 Sayılı Sıcak ve Soğuk Maden Sularının İstismarı İle Kaplıcalar Tesisatı Hakkında Kanun, 178 Sayılı Askeri Garnizonların İçme ve Kullanma Sularının Temini Hakkında Kanun, bu nitelikteki kanunlardan bazılarıdır.

SU KAYNAKLARININ ÇOK AMAÇLI KULLANIMI:**İçme-Kullanma (Köysel ve Kentsel), endüstri-tarım amaçlı su kullanımlarında entegre yaklaşımlar;**

7. BYKP vebu plana dayalı olarak hazırlanan 1997-1998 yıllarına ait Hükümet Programlarında "Kırsal alt Yapıda Hukuksal Düzenlemeler " Yer alırken Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Dolayısı ile de DSİ Genel Müdürlüğü) görevli kuruluş olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda bir komisyon oluşturularak çalışma başlatılmıştır. 1998 programına göre, 1998 yılı yalnızca mevzuat taramasına ayrılmış olup su yasaasının çıkarılması için tanınan süre, plan döneminin bitimine kadar geçen süre olarak tespit edilmiş idi. Ancak bu süre içerisinde Kanunun hazırlanıp TBMM'ne sevkı ile çıkarılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle Su Yasasının çıkartılmasını beklemenin DSİ'nin karşı karşıya olduğu sorunların çözümünü zorlaştıracağı düşünüldükçe ileride çıkartılacağı düşünülen Su Yasası ile entegrasyonu da sağlayacak biçimde 6200 sayılı DSİ Genel Müdürlüğü kanununda revizyon görmesi aynı plan ve programlarda yer almış idi. Bu açıklama doğrultusunda, İçme-kullanma-tarım- endüstri amaçlı su kullanımlarında entegre yaklaşımlardan bu yazı içinde söz etmenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu entegre yaklaşımlar şöyle sıralanabilir:

1) Yukarıda 6200 Sayılı Kanuna ilişkin açıklamalarda da değinildiği üzere, istenilen su yasası bu güne kadar gerçekleşmemiş olmakla birlikte, 6200 sayılı DSİ Genel Müdürlüğü kanunu üzerinde kapsamlı bir düzenleme çalışması yapılmıştır. Su hakları konusundaki belirsizliği 6200 sayılı Kanunun 2. maddesinde yapılacak bir değişiklikle tam anlamı ile doldurulmasına çalışılmıştır. Geçen yıllarda hazırlanan ancak, bütün bakanlıkların ve kurumların tepkisi ile karşılaşılan "Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunun (2). maddesinin (a) fıkrası, yukarıda detaylı bir şekilde yer alan İdari ve Adli yargı kararları da dikkate alınarak taslakta şöyle değiştirilmeye çalışılmıştır:

"Ülke genelinde su kaynakları planlamalarını yaparak, kaynakların çok amaçlı kullanımlarında ;ekonomik faydalar ve sosyal zaruretler de dikkate alınmak suretiyle, ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak öncelikleri tespit etmek ve su kaynaklarının ihtiyaçların önem ve önceliklerine göre içme, kullanma, sulama ve endüstri suyu temini ile enerji üretimi ve diğer amaçlara tahsis etmek ve amaçlar arasında tahsisi değiştirmek"

2) Su çevirimi doğada bir bütündür. Bilimsel olarak su kaynaklarının planlanması ile uzun dönemli ihtiyaçlar da dikkate alınarak, bu kıt kaynağın en rasyonel biçimde farklı kullanım alanlarına tahsisinin de aynı bütünlük anlayışı içinde ele alınması zorunludur. Tüm amaçlara tahsise hazır bir potansiyel teşkil eden yer altı ve yerüstü sularının insan ve doğanın ihtiyaçlarına göre kullanımının önceliklerini belirlemek, geniş zamanlı peryodlar içerisinde potansiyeldeki azalma, çoğalmaları gözlemek ve belirlemek, suyun sayısız faydaları yanında, insan ve doğaya verebileceği telafisi imkansız zararları önlemek ve bütün bunlarla ilgili ana doneleri toplamak, istikşaf, master plan, planlama çalışmaları yapmak ve önerilen projeleri yaşama geçirmek tamamen bir ihtisas işi olup, 52 yıllık uygulaması ile çok engin bir bilgi ve deneyime sahip DSİ ce bu görev, 6200 sayılı Kanun çerçevesinde yerine getirilmektedir.

Yerüstü ve yeraltı sularının içme-kullanma suyu ihtiyaçları, hayvanlara lüzumlu su ihtiyaçları, tarımsal sulama suyu ihtiyaçları, enerji ve sanayi suyu ihtiyaçları, el sanatları, ticaret, taşıma, ulaşım, balıkçılık, bilimsel ve teknik araştırma, eğitim ihtiyaçları, turizm ve mesire yeri su

ihtiyaçları v.b. geniş yelpazeli bir ihtiyaç tablosuna cevap vermek üzere ülke genelinde planlanmasının ve sıralanmasının belirli bir otorite tarafından yapılması yaşamsal bir önem taşımaktadır.

YABANCI ÜLKELERİN SU MEVZUATINDAN ÖRNEKLER:

7. ve 8. BYKP'da yer alan "Çerçeve Su Yasası" ön çalışmaları nedeniyle incelenen bazı ülkelerin su mevzuatı ile ilgili olarak yüzeysel de olsa bilgi aktarmanın yararlı olacağını düşünmekteyim. Bu ülkelerin seçiminde bazı kriterler dikkate alınmıştır; örneğin, suyu çok az olan ancak bu az suyu akılcı bir biçimde kullanan ülke düşünüldüğünde, İsrail ve Güney Afrika Cumhuriyeti seçilmiştir. Suyu çok olan ülkenin su yönetimi söz konusu olduğunda, Brezilya seçilmiştir. Türkiye ile aynı iklim kuşağında olan ve Kontinental hukuk açısından da yakınlığı düşünülen İspanya seçilmiştir. Yönetim biçimi Türkiye ile örtüşebilen ülke olarak Fransa, su hizmetlerinin özelleştirildiği ülke olan İngiltere(İskoçya ve Kuzey İrlanda hariç), su sorunlarını geçen yüzyıl başında çözen Almanya, Irmağı olmayan ve yalnız yeraltı suyu kullanan Danimarka, başka bir kıtadan olup sorunları bize benzeyen ancak, sulamaların tamamen çiftçiye devredildiği ülke olarak Meksika dikkate alınmıştır. Ayrıca AB'nin su direktifleri de incelenmiştir:

I-- 02. 08. 1985 TARİHLİ İSPANYA SU YASASI:

- 1) İncelenen İspanya Su yasası, İspanya devlet Yapısını, yani Katalan ve Bask özerk bölgelerinin durumu da dikkate alınarak hazırlanmış olup, bu anlamda bir üniter devlet yasası değildir.
- 2) Yasaya göre yüzey suları ve yer altı suları tek bir kaynak olarak dikkate alınmakta ve kamuya ait bu sular üzerindeki yetki devlet egemenliğinin bir parçası olarak kabul edilmektedir.
- 3) Hidrolojik sistemin hidrolojik çevirimin aktivitelerinin temel birimi olarak "Su Havzası" alınmıştır.
- 4) Bölgesel Planlar ve gelişme, çevrenin korunması ve doğanın restorasyonu ile suyun kamu tasarrufunda kontrolü kabul edilmiştir.
- 5) Hidrolik planlamanın çevre ve diğer doğal kaynaklarla uyumlu olarak, bölgesel ve sektörel gelişmeleri dengeleyecek şekilde, kaynakların imkanlarını artıracak şekilde, kalitelerini koruyan havza hidrolojik planları ve ulusal hidrolojik plan aracı ile yerine getirilmektedir.
- 6) Ulusal Hidrolojik Plan Parlamento tarafından onaylanmaktadır.
- 7) Kamuya ait suları kirletebilen veya kalitesinde bozulmaya yol açabilen bütün aktiviteler ile suları kirleten atık maddelerin deşarjı için ön yetki belgesi alınmaktadır.
- 8) Kamuya ait suların tabii olduğu tesislerin kullanılması ve meşgul edilmesi, söz konusu kaynakların korunması ve iyileştirilmesi için tahsis edilen ücretlerin ödenmesine tabidir. Bu ücretler devlet adına drenaj havzası yetkili birimleri tarafından toplanır.
- 9) Devletin finansal yardımı ile tamamen veya kısmen yüzey veya yer altı sularını düzenleme tesislerinden fayda sağlayan kişiler, devletin katkısını telafi etmek ve bu tür tesislerin kullanım ve bakım masraflarını karşılamak için ücret ödemektedirler.

Tamamen devlet tarafından finanse edilen diğer hidrolojik tesislerden, kamuya ait suların kalitesinin bozulmasının önlemek için yapılan çalışmalar da dahil olmak üzere fayda sağlayan kişiler su kullanımının karşılığı olarak yatırım maliyetlerinin bedelini karşılamak ve bu tür tesislerin kullanma ve bakım masraflarını karşılamak için tasarlanan ücreti ödemektedirler.

İspanya Su Yasası; Suyun Devletin egemenliğinde olması, kontrolün yine devlette olması açısından Türkiye için hazırlanacak su yasasının dış çevresini oluşturmak anlamında örnek alınabilir. Ancak, İspanya'nın özerk bölgeleri olan bir birleşik devlet oluşu, öte yandan kamuya ait su kaynakları üzerinde imtiyaz tesis edilebilmesi özellikleri açısından Türkiye için uygun bir örnek olamayacağı açıktır.

II BİRLEŞİK KRALLIKTA SU HİZMETİ YÖNETİMİ:

1) Birleşik Krallığın İngiltere ve Galler kesimlerinde su hizmetleri 1989 yılında özelleştirilmiştir. Su hizmetleri ve kanalizasyon hizmetleri kamu limited şirketlerine verilmiştir.

İskoçya'da ise, su hizmetleri kamu sektörü içinde yer almaktadır ve İskoçya bölge konseyleri şeklinde yerel yetkili birimler tarafından sağlanmaktadır. Şiddetli halk muhalefeti nedeni ile su hizmetleri İskoçya'da özelleştirilememiştir.

2) Kuzey İrlanda'da ise, su hizmetleri Merkezi hükümetin görevi içindedir.

3) Su Yetkili birimlerinin entegre nehir havzası yönetimi ilkesi ile uyumlu olarak kurulduklarını belirtmek gerekmektedir. Yani, her bir birimin bir yada daha fazla nehir sisteminin bütününe ilgilendiren fonksiyonlardan sorumlu olsun diye birimlerin sınırları, nehir havzaları esas alınarak belirlenmiştir. Şüphesiz bu durum temiz ve kirli su açısından bir entegrasyonu ifade etmektedir.

III--ALMANYA SU KAYNAKLARI POLİTİKASININ ESASLARI:

Doğal dengenin bir unsuru olarak su kaynaklarının etkilere karşı korumanın yanı sıra kamusal su temininin garanti edilmesi hususu çevre politikasının merkezinde yer almaktadır. Genelde uygun iklim şartlarından dolayı, Almanya'da miktar açısından artan su temininde problemler ortaya çıkmamaktadır. Almanya'da asıl sorun su kalitesinin iyileştirilmesidir.

Açıklanan nedenden dolayı su kaynakları yönetiminin uzun dönem amaçları aşağıda belirttiğimiz şekilde kararlaştırılmaktadır.

- Suların ekolojik dengesini muhafaza veya restore etmek,
- Nicelik ve nitelik açısından içme ve sanayi suyu teminini sağlamak.
- Kamu refahına hizmet eden bütün su kullanımlarını temin etmek,
- Kirletene ödetmek,
- Bütün ilgili kuruluşlarla ve sanayi kesimi ile işbirliği yaparak kirliliğin kontrolünü sağlamak,

Almanya'da Federal Devlet sistemi yürürlükte olduğu için Su Kaynakları Yönetimi hususunda Eyaletlere göre de farklılıklar bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle Almanya'dan su kaynakları yönetimi ile ilgili olarak * Kirleten öder—Kullanan öder* ilkeleri dışında kurumsal ve örgütsel açıdan alınacak bir örnek bulunmamaktadır.

IV-- DANİMARKA SU KANUNU:

Danimarka'da, 8 Haziran 1978 tarih ve 299 sayılı kanuna göre, Su Yönetimi, yerel konseyler, bölge konseyleri ve bunların bağlı olduğu Çevre Bakanlığı şeklinde bir hiyerarşik yapıya sahiptir. Bu hiyerarşik yapı aşağıdaki hususları yerine getirmekle yükümlüdür:

- 1) Yerel konseylerin yardımı ile Bölge Konseyi, Bölge sınırları içerisindeki su kaynaklarının niteliğini, miktarını ve lokasyonunun belirlenmesini etüd eder ve bu etüdü temel alan bölge konseyi, çekim için elde edilebilecek su miktarının hesaplanmasını ve araştırmasını yapar. Etüd çalışmasını temel alarak mevcut ve gelecek için beklenen nüfus ve endüstri gelişmelerinin ışığı altında, bölge konseyi yerel konseylerle görüşmelerden sonra, gelecekteki su çekimi için çözümler bulur.
- 2) Su kaynakları planları, su temini tesislerinin kurulması ve genişletilmesi planları yanında, suyun isale edilmesi ve artırılmasındaki temel prensipler kadar suyun nereden çekileceği ve bölgelerdeki her bir birimlere suyun nasıl temin edileceği hususunda rehberlik eder.
- 3) Su Kaynakları planları onay için Çevre Bakanlığına sunulur. Su kaynağı planı onaylanıncaya kadar, yerel konseylerle görüşmelerden sonra, bölge konseyi, kısım planlarını hazırlayabilir. Yerel konsey her bir tesisin su temin edeceği bölgeyi ve suyu temin edeceği sahayı içeren planları su temin organizasyonlarına verir. Su temin planının tamamı veya bir parçası diğer yerel konseylerle birlikte ortaklaşa hazırlanabilir. Plana yapılan ilaveler ve plandaki değişikliklerle birlikte planlar bölge konseyine onay için sunulur.
- 4) Çevre Bakanı, bu kanunun esasları ile ilgili olan hususları dikkate alarak su çekimi ve su temini için ulusal planlar hazırlayabilir. Bakan, etütlerin ve planlamaların iki veya daha fazla bölge konseyleri tarafından işbirliği çerçevesinde yapılmasına karar verebilir.

Danimarka, iklimi, jeolojik yapısı, yüzölçümü itibarı ile büyük akarsuları ve gölleri olmayan ve yeraltı suyu kullanan bir ülke olduğu için, Türkiye'ye pek örnek olamayacağı düşünülmektedir.

V--FRANSA SU YÖNETİMİ:

İdari taksimatı, Adli örgütlenmesi ve daha pek çok konuda ikiyüz yılı aşkın bir süredir Türkiye'ye örnek olmuş Fransa'nın, bizim açımızdan Avrupa ülkeleri arasında önemli bir yeri vardır. Bu nedenle bu sunumda Fransız su yönetimine fazlaca yer verilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür.

3. Ocak 1992 tarihli Fransa Su Yönetimi Kanununu en yeni görüşleri arasında aşağıda belirtilenlere deyinmeye gerek vardır;

- Suyu Ulusal mirasın bir parçası olarak tanımlamak,
- Birleştirilmiş yasal sistemi oluşturmak
- Planlamanın orijinal sistemini tanıtmak,
- Özellikle kanalizasyon hizmetleri ile ilgili olan komünlerin yetkisini güncelleştirmek.
- Seçilmiş temsilcilerle ve su kullanıcıları ile yapılan müzakereleri artırmak ve halka karşı daha fazla açık olmak,

Bütün bu önlemler, hem mevcut Avrupa ve hem de Dünya eğilimleri ve geçmişteki uygulamalar ile aynı doğrultudadır.

Fransa'da modern anlamda su kaynakları uygulamaları 1964 yılında kabul edilen kanun ile başlamış ve uzun yıllar sonra, 1992'de kabul edilen kanun ile gelişmiştir. Su, şu anda ortak mirasın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Su yönetimi hem kullanıcıları memnun etmeyi, hem de doğal çevreyi korumayı amaç edinen entegre ve dengeli bir yaklaşımı hedef almaktadır.

Mevcut Fransız sistemi, İdari mekanizmanın her bir seviyesini gerekli kılmaktadır. İdari Mekanizma olarak şunlar sayılabilir: Devlet(Bölge-Bölüm-Komün), kullanıcılar, seçilmiş temsilciler, havza bazında havza yönetim komiteleri ve organizasyonun ana dayanağı olan su kurullarıdır. Bu bölüm, Fransa'daki kurumsal yapıyı, son zamanlarda ortaya çıkan yönetim planlaması araçlarını ve bunların öneminden dolayı su kurullarını tanımlamaktadır.

Su Ücretleri;

Fransız kanunları uyarınca, havzanın bir kısmında veya tamamında su rejimini değiştiren, su kaynaklarından su çeken veya su kalitesini kötüleştirecek katkılarda bulunan kamu veya özel kuruluşlardan ücret toplamakla su kurulu görevlendirilmiştir.

KURUMSAL YAPI;

Merkez Seviyesi(Devlet)

Son yıllardaki eğilim, Çevre bakanlığı veya onun yan kuruluşları içerisinde su yönetimi konularında sorumluluğa sahip olan kuruluşları bir araya toparlamaktır. Bu amaçla Çevre Bakanlığı bünyesinde 1992 yılında Su Direktörlüğü kurulmuştur. Bu direktörlüğün amaçları arasında, su yönetimi konusunda devletin rolünü kuvvetlendirmek, su kurullarına daha etkin koordinasyon ve denetim görevlerini yaptırmak, yeniden yönetim için yeni bir güç sağlamak sayılabilir. Su yönetimi politikasının hazırlanmasında, su kullanım yöntemlerinin faaliyete geçirilmesinde, izlenmesinde ve bu organizasyonun planlanmasında, su direktörlüğü aşağıda belirtilen kuruluşların rehberliğine ihtiyaç duymaktadır.

Bakanlıklar arası Su Komisyonu (13 Bakanlık temsil eder)

Ulusal Su Komitesi (su kullananların, nehir havzası yetkililerinin, ve hükümetin farklı kategorilerdeki temsilcilerini içerir ve ulusal su politikaları konusunda görüşlerini açıklar.)

1992 yılında kabul edilen kanun uyarınca, havza seviyesinde, Havza komitesinin ana bürosunun olduğu yerlerde Bölge Başkanına Havza Koordinasyon Başkanı rolü verilmektedir. Havza Koordinasyon başkanı su kaynaklarının korunması ve yönetimi ile ilgili olan Devlet Politikasını uygulamakta, koordine etmekte ve devlet çalışmalarının uyumlu olmasını temin etmektedir. Başkan'a, Bölge Çevre Direktörlüğü tarafından yardım edilir. Böylece Havza Delegatesi olarak faaliyet gösterir. Koordinasyon başkanı su kaynakları konusunda önemli bir role sahiptir. Bu, havza için su yönetimi ve Gelişimi Master Planının planlanması ve hazırlanmasında açık olarak görülmektedir.

Su Ücretleri

Kirlilik ücreti, doğal çevreye deşarj edilen kirlilik miktarı temel alınarak hesaplanmaktadır. Şehir kökenli kirlilik için toplam nüfus esas alınmaktadır. Her bir ikamet eden kişi, su ile ilgili

kuruluş tarafından Su Kuruluna transfer edilen su ürünlerindeki ek vergi yolu ile maliyete katkıda bulunmaktadır.

Diğer kirlilik türleri için ödenecek para miktarı ilgili aktivitelerin yol açtığı kirlilik miktarının ya ölçülmesi ya da tahmin edilmesi ile hesaplanır.

Yukarıda bahsedilen ücretler toplam ücretlerdir ve herhangi bir arıtma işleminden önceki toplam kirlilik miktarına tekabül etmektedir. .

Fransız kanunları uyarınca, havzanın bir kısmında veya tamamında su rejimini değiştiren, su kaynaklarından su çeken veya su kalitesini kötüleştirecek katkılarda bulunan kamu veya özel kuruluşlardan ücret toplamakla su kurulu görevlendirilmiştir. Bu ücretler "aktif" veya "sorumluluk" niteliğinde ücretlerdir. Ücretin diğer türü ise, Su Kurullarının yardımı ile tamamlanan işler veya yapılardan direkt veya dolaylı yollarla yarar sağlayan kamu veya özel kuruluşlardan toplanan ücrettir. Bu ücretler "pasif" veya "faydalanma" ücreti olarak bilinir. Suyu kirleten, . çeken veya kullanan herkes ücret ödemektedir. Bu kesimler şöyle sıralanabilir:

Çok fazla miktarda suyu çeken, tüketen ve kirletici üreten kasaba ve kent merkezleri,

Az miktarda su çekip ancak çok miktarda kirliliğe neden olan sanayi gurubları,

Kurak peryotta aşırı miktarda su çeken ve nehirler ile yer altı suyunda yaygın kirliliğe neden olan çiftçiler,

Su kanallarını kirletenler

Çok miktarda su çeken ve kullanan Fransız Elektrik Kurumu.

Su Kurulları iki türlü ücret tanımlamaktadır. Birincisi, doğal çevreye yapılan deşarjlarla ilgili olan "Kirlilik Ücreti" ikincisi ise su çekimi ve kullanımı ile ilgili olan "Kaynak Ücreti" dir.

Kirlilik Ücreti ve Arıtma Ödülleri:

Kirlilik ücreti, doğal çevreye deşarj edilen kirlilik miktarı temel alınarak hesaplanmaktadır. Şehir kökenli kirlilik için toplam nüfus esas alınmaktadır. Her bir ikamet eden kişi, su ile ilgili kuruluş tarafından Su Kuruluna transfer edilen su ürünlerindeki ek vergi yolu ile maliyete katkıda bulunmaktadır. Bütün bu özellikleri ile incelenen diğer ülke mevzuatı içerisinde en katılımcı ve en demokratik olanıdır. Bu özellik, ülke nüfusunun (140 bin kadar Bask kökenli dışında) homojen oluşu, kültür düzeyinin ve vatandaşlık bilincinin yüksek, kamu yararının her şeyden önce gelmesi gerektiği inancının güçlü oluşu, Fransız ırmakların tamamının ulusal sınırlar içerisinde bulunması gibi unsurların bir araya gelmesi ile oluşmuştur.

Bu anlamda Fransa şanslı bir ülkedir.

Ülkemizde son yıllarda su yönetimi tartışma ve çalışmalarının yapıldığı her platformda, hemen herkesin aklına gelen model Fransız Su Yönetimi modeli olmaktadır. Ancak böyle bir modelin Türkiye’de uygulanmasının hiçte kolay olmadığı açıktır. Ülkemizde Meriç, Çoruh, Aras, Zap, Dicle, Fırat, Habur ve Asi Nehirlerinin hepsi sınır aşan veya sınır oluşturan su niteliğindedir. Meriç ve Aras hem sınır oluşturmakta, hem de Meriç yabancı ülkelere doğup ülkemiz topraklarında sınırdış olmaktadır. Asi ise Lübnan’dan doğup Suriye’den geçip Türkiye den denize ulaşmaktadır. Çoruh, Zap, Dicle Fırat Habur ise tam anlamı ile sınır aşan sulardır.

Bu suların Türkiye'nin güvenliği ve dış politikası açısından önemi herkesçe bilinmekte olup, Ortadoğu gibi uluslar arası politikanın suya endeksli olduğu bir bölgede Devletin sular üzerindeki hükümler haklarının Havza Yönetimlerine bırakılması kabul edilebilir bir durum değildir. Bütün katılımcılığına, demokratik özelliğine rağmen, Fransa Su Yönetimi Modelinin Türkiye için seçenek olamayacağı çok açıktır. Ancak, su ürünlerinin, kirlilik ücretlerinin, tarh ve tahakkuk şekilleri alınıp incelenebilir.

V—ARUPA TOPLULUĞUNUN SU POLİTİKALARI:

(Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun Avrupa Parlamentosu'na ve Konseyine Bildirisi)

Avrupa Topluluğu'nun Su Politikasının esasları şöyle özetlenebilir.

1. Sürdürülebilir Su Politikası ile güvenli içmesuyu sağlamak zorunluluğu getirilmektedir. Bu zorunluluğun içeriği ise;" içmesuyu güvenli olmalıdır ve yeterli miktarda ve yeterli derecede güvenli olarak temin edilmelidir" şeklindedir.
2. Su, içmesuyu ihtiyacı dışında; Endüstri, Tarım, Balıkçılık, Taşımacılık, Hidroelektrik enerji üretimi ve rekreasyon ihtiyaçları için de yeterli miktarda ve yeterli kalitede olmalıdır.
3. Akuatik çevrenin fiziksel yapısı ile birlikte su kaynaklarının kalitesi ve miktarı, karasal ekosistemin ve doğal hayatın ihtiyacı olan suyun karşılanması da önemlidir.
4. Su sellerin olumsuz etkisini azaltmak veya önlemek ve kuraklıkların etkisini en aza indirmek için yönetilmelidir.
5. Su kaynaklarının kirliliğinde, nokta kaynaklı, yaygın kaynaklı kirlilik, kazaların neden olduğu kirlilik, asit yağmuru nedeniyle kirlilik, besinlerin neden olduğu kirlilik, insan kaynaklı (antropolojik) kirlilik gibi kirlilik türleri ile mücadele bu politikaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bunun için de muhtemel ilkeler tespit edilmiştir;
 - a) Yüksek düzeyli koruma ilkesi
 - b) İhtiyatlı ilkeler
 - c) Önleyici çalışmalar
 - d) Kaynakta ıslah edilecek hasarlar ilkesi
 - e) Kirleten öder ilkesi
 - f) Mevcut bilimsel ve teknik verilerin kullanımı gibi ilkeler topluluk üyesi bütün devletlerce benimsenen ve kendi ulusal mevzuatlarında yer verdikleri ilkelerdir. Bu ilkeler dışında henüz tam olarak topluluğun sorumluluğunda olmayan entegrasyon, ayrıca topluluk ülkelerinin bulunduğu bölgede çevresel şartların değişebilirliği, maliyet/fayda, topluluğun ekonomik ve sosyal gelişimi ve topluluk ülkelerinin bulunduğu bölgedeki gelişimin dengelenmesi, uluslararası işbirliği gibi konularda da topluluk üyelerinin mevzuatının birbirine uygun hale getirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Topluluğun üye ülkelerindeki su yönetim politikasının yasal çatısı, ulusal önlemler ve topluluk yasalarından türetilen önlemlerin bileşimini içermektedir. Topluluk önlemleri; 1970'lerin ilk

yıllarından beri, orijinal olarak anlaşmanın 100 ve 235. maddeleri ile son zamanlarda genelde anlaşmanın 130'lu maddeleri uyarınca, bir zaman sürecinde benimsenmiştir.

Topluluğun Su Politikası konusundaki ilkeleri Türkiye'de "Su"ya ilişkin olarak hazırlanacak her tür yasal düzenlemeye yansıtılabilecek özellikte ve esnekliktedir. Ancak; Entegre Su Yönetimi ve giderek Nehir Havzası Yönetimi konusunda Fransa Su Yönetimi incelemelerinde yer alan kuşku ve sakıncaların aynen Avrupa Topluluğu Su Yönetiminin tıpa tıp örnek alınmasında da geçerli olacaktır.

Avrupa ülkelerinin kabul ettiği ve mevzuatında yer alan Talimatların ise "Çerçeve Yasa" niteliğinde olması gereken "Su Yasasında" yer almasının, daha başka bir deyişle; Casuistique bir metotla su yasaasının düzenlenmesinin "Çerçeve Yasa" niteliğini yok edeceği de bir gerçektir. Avrupa Topluluğu mevzuatında yer alan bu talimatların ülkemizde Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliğinde ve 2560 Sayılı Yasaya istinaden çıkarılan yöresel Su kaynaklarını Korunma Yönetmeliklerinde muhakkak yer alması gerekmektedir.

VII- BREZİLYA HÜKÜMETİ ULUSAL SU KAYNAKLARI POLİTİKASININ TESPİTİ (8 OCAK 1997 Tarih ve 9433 Sayılı Kanun)

Brezilya Su Yasasının 1. maddesinde ve Ulusal Su Politikasının esasları şöyle tespit edilerek sıralanmıştır.

1. Su, kamu malıdır,
2. Su ekonomik değer olan sınırlı doğal bir kaynaktır,
3. Herhangi bir yokluk anında Su Kaynakları kullanımında öncelik, insanların kullanımına ve hayvanların sulanmasına verilir.
4. Su Kaynakları Yönetimi suyun çok amaçlı kullanımına müsaade etmelidir.
5. Ulusal Su Kaynakları Politikasının yerine getirilmesinde ve Ulusal Su Kaynakları Yönetim Sisteminin uygulanmasında Nehir Havzaları esas alınır.
6. Su Kaynakları Yönetimi merkezileştirilmeli ve bu kaynakların yönetimine kullanıcıların, ilgili kuruluşların ve hükümetin katılımı olmalıdır.

Bunun dışında Türkiye'de çıkartılacak bir yasaya örnek olması bakımından kamuya ait suların ekonomik bir mal olarak ele alınması ve kullanıcıya onun gerçek değerini vermesi gerektiğini belirtmek açısından ve suyun tasarruflu kullanımı da getirecek olan ücretli Su kullanımı ilkesinin ele alınması gerekmektedir.

Ancak, Brezilya Devletinin federal bir devlet oluşu, ırmaklarının Türkiye'ye göre çok büyük havzalar oluşturması nehir bazında Havza Yönetimini gerektirmiştir. Daha önceki bölümlerde, örneğin Fransa Su Yönetimi ve Avrupa Topluluğu Su Politikası'nın değerlendirmelerinde belirtilen sakıncalar, Brezilya Su Yasasının örnek alınmasında da söz konusu olabilecektir.

VIII- İSRAİL SU KANUNU

1. Sınırlı Su Kaynaklarına sahip olan İsrail Devletinde, Su Kaynakları Yönetimi ülke kalkınmasının en önemli unsurlarından biridir.

Su kaynakları devletin kontrolü altındadır, kamu malıdır ve ülkenin gelişimi ve insanların ihtiyaçlarına göre tahsis edilmelidir.

2. Su konusundaki İsrail Parlamentosu (Knesset)'nin sorumluluğu Tarım Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık, Su Kanunlarındaki usullere istinaden uygulama yapmakla sorumludur. Tarım Bakanlığının alt birimi olan Su Müfettişliği vardır. Müfettişi Hükümet atamaktadır.
3. Karar verici mekanizma olarak Su Kurulu vardır. Kurul üyelerinin 2/3 ü halkın, 1/3 ü hükümetin temsilcileridir.

Kurula Tarım Bakanı ve Su Müfettişi başkanlık eder. Bunun dışında Su Komisyonu, Hidrolojik Servis, Tahsisler ve Lisans Bölümü, Geliştirme Bölümü, Planlama Bölümü, Su Kalitesi ve Atıksu Bölümü, Toprak Koruma ve Drenaj Bölümü, Ekonomik Bölüm, Yasal Büro, İdare ve Organizasyon Birimi, Drenaj Havzasının İşletilmesi, Kirliliğin Önlenmesi, göl kıyılarına dikkat edilmesi, danışmanlık ve kontrol işlerinden sorumlu olan kinneret yönetimi, dengeleme fonu, su işlerine değerlendirme komitesi, statü planlama komitesi, bölümsel kurul gibi alt organlarla İsrail Su Yönetimi çok karmaşık bir yapıya sahiptir.

Hazırlanacak bir "Su Yasası" için örnek alınacak özellikleri özetle şöyle sıralanabilir;

1. Su kamunun malıdır ve Devletin kontrolü altındadır.
2. Su ekonomik bir değerdir ve kullanıcı ücret öder.
3. Su tahsisleri, yıllık üretim ve kullanma izni her üreticiye ve su kullanmasına verilir. Ülkede çoğu bölge, su tüketiminin belirlenen oranlarda sınırlı olduğu yerler tahsisli bölge olarak ilan edilir.
4. Su ücretleri, üretici, temin edici ve tüketici arasında su kullanımından dolayı belirlenmiş olan bir fiyattır. Ücret tarife ile belirlenir.
5. Su kalitesinin korunması, su kalitesi gözlemler yürütülmesi, çevrenin korunması, atık su metotlarının koordinasyonu ve veri toplanması, atık suların arıtımı ve tekrar kullanımı ile ilgi olarak data toplamak, su kalitesi ve atık su bölümünün görevidir. Bu bölümün Sağlık ve Çevre Bakanlıkları ile koordineli olarak su kalitesini gözlemler.

IX- GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ

(Yeni Ulusal Su Politikaları Hakkında Hükümetin Resmi Görüşü)

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde su bölünmez bir ulusal kaynak olup, "Ulusal Su Kaynakları nicelik, nitelik ve güvenilirliğinin yönetimindeki amaç, toplumun bu kaynakların kullanımından optimum, uzun vadeli, çevre açısından sürdürülebilir sosyal ve ekonomik faydalar sağlamaktır."

Güney Afrika'da yeni Su Politikasının bireyler açısından eşitlik getirmesi esastır. Cumhuriyetin geçirmiş olduğu ırk ayırımı politikasından sonra bu husus önem kazanmaktadır. Dolayısıyla "Su Hizmetlerine Ulaşım'da eşitlik, Su Kaynaklarına ulaşım'da eşitlik, Su kaynağı'nın kullanımından elde edilen faydalara ulaşım'da eşitlik", optimum kaynak kullanımı ve muhafazası ile birlikte büyük önem kazanmaktadır.

Politikaya hakim olan önemli kavramlar, " optimum", "çevresel sürdürülebilirlik" ve "sosyal ve ekonomik fayda" dır.

Güney Afrika'nın kıt su kaynaklarının uygun kullanımının idaresi, korunması ve belirlenmesinde "kamu güveninin" koruyucusu olarak Hükümetin rolünün benimsenmesi yeni su yönetimi yaklaşımının esasını oluşturmaktadır. Bu şekil yeni su yasasının temeli olacaktır.

Kamu güveninin ana fikri; su kaynaklarının halka ait yönünü ve bu kaynaklara adil ulaşımını temin etme zorunluluğunu dikkate alarak. Güney Afrikalıların hepsinin yararına ulusal Hükümetin su kullanımını düzenleme sorumluluğu olmasıdır. Bunun esası, bu kıt kaynakların kamu yararına faydalı bir şekilde kullanılmasının temin edilmesidir.

Geleneksel olarak, kamu güveni, örneğin; kano taşımacılığı gibi halkın nehirleri rekreasyonel kullanım hakkı dahil olmak üzere halkın suya ulaşımını korumuştur. Güney Afrika mahkemeleri tarihi halkın bu haklarına çok dar açıdan bakarken, Hükümetin kamu güvenine dair yenilenen taahhüdü, Güney Afrika hukukunun kaynağına döneceği ve kamu hakları konusunda geniş maksatlı bir anlayışı benimseyecektir.

Ulusal Hükümet, kamu güveni yükümlülüklerini şu şekilde gerçekleştirmeyi taahhüt etmektedir:

Temel evsel ihtiyaçlar için yeterince suya ulaşımı garanti ederek;

- Çevre ihtiyaçlarının karşılanmasını temin ederek;
Su çevriminin (kaynağın sürdürülebilirliğinin ve yenilenebilirliğinin bağlı olduğu süreç) birbiriyle bağlantılı yapısını dikkate alarak;
- Su havzaları arasındaki suyun naklini temin ederek;
- Güney Afrika'nın komşularına karşı yükümlülüklerine saygı göstererek;

Halkın suyunun koruyucusu olma taahhüdünü yerine getirerek.

Bu nedenle, kamu güveni, su kaynaklarının yönetimi, korunması ve su kullanımının düzenlenmesinde ulusal Hükümetin sorumluluklarına dikkat çekilmektedir. Bu husus yeni Su Yasasının ana kavramı olacaktır.

Kamu güveni fikri Güney Afrika hukukunda yeni bir kavram değildir. Güney Afrika mülkiyet hukukunun köklerini aldığı Roma Hukukunda bu husus mevcut olup, genellikle nehirler, denizler ve deniz kıyısı ile ilgili hakların belirlenmesinde kullanılmaktaydı.

Kamu güveni ayrıca uluslar arası açıdan da kabul gören bir kavramdır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde göller gibi iç su kaynaklarını suyun kamu güvenine tabi olmasını esas alarak korumak amacıyla, mahkemeler özel su haklarını iptal etmiştir. Bu durum kamu güvenine dair Roma Hukuku prensibini teyit etmektedir; Kamu güveni, kamu amaçları için kamu mülkiyetini kullanmada yalnızca devletin gücünü esas almamakta, ayrıca halkın ortak zenginliği olan nehirler, dereler, göller, bataklıklar, gelgit arazileri ve deniz kıyılarının korunmasını devletin yükümlülüğü altına almaktadır.

X- MEKSİKA ULUSAL SU YASASI

Ulusal Sular Hakkındaki bu kanun Birleşik Meksika Devleti Anayasasının 27. maddesine uygun olarak kaleme alınmıştır. Kanunun amaçları, su kaynaklarının tüketimini, kullanımını, gelişimini, dağıtımını ve kontrolünü düzenlemenin yanı sıra, bu kaynakların kapsamlı ve süregelen gelişim amacı ile miktarlarını ve kalitelerinin de korunmasını sağlamaktadır.

Bu hükümler, ister yüzey suyu, ister yeraltı suyu olsun bütün ulusal sulara uygulanmaktadır. Bu amaçlar için kanunda sözü edilen tanımlar ise şöyle sıralanabilir;

- i. "Ulusal Sular": Birleşik Meksika Devleti Anayasasının 27 (5) maddesi uyarınca millet tarafından sahip olunan sulardır.
- ii. "Akifer": Yeraltı suyunun depolanmasına veya çevrimine sebebiyet veren jeolojik formasyonlardır. Bu tür jeolojik formasyonlardan yeraltı suları kullanım için çekilebilir.
- iii. "Akarsu Yatağı": Sellemeye yol açmaksızın maksimum miktarda suların akmasına müsaade edebilen gerekli kapasiteye sahip doğal veya suni kanallardır. Aşırı akım olduğu zaman, suyu kontrol edici yapılar inşa edilmediği takdirde doğal kanal, yatak olarak anlaşılacaktır.
- iv. "Hidrolojik Havza": Suların bir tek nehir oluşturan nehir yatakları ağı aracılığı ile denize boşaldığı alanı ifade eder veya sular denize boşalması bile suların diğer kesimlerden farklı kendi başına bir sistem oluşturduğu sahalardır. Akiferleri ile birlikte havza, su yönetimi amaçları için temel birimi meydana getirmektedir.
- v. "Komisyon": Ulusal Su Komisyonu, Tarım ve Su Kaynakları Sekreterliği altında yerinden yönetim icra eden yetkili bir birimdir.
- vi. "Standartlar": Ulusal suların korunması ve kalitesine atıfta bulunan Federal Önlemler ve Standartlar Kanunu ile Ulusal Müklere değinen 113. maddeyle uyumlu olarak Komisyon tarafından yayımlanan resmi Meksika Standartlarını ifade etmektedir.
- vii. "Birey veya Kurum İşbirliği": Bireyler, topluluklar, birlikler, şirketler ve diğer kurumlar kanun tarafından belirlenen yasal statüye sahip olarak kanun ile belirtilen sınırlar içinde ve şeklinde işbirliği yapmaktadırlar.
- viii. "Yamaç Bölgesi": Akarsu yatağına bitişik 10 m genişliğinde şerit halinde uzanan veya maksimum su seviyesinden yatay olarak ölçülen, akarsu depozitlerini içeren kısımdır. Yamaç genişliği 5 m veya daha az genişliğe sahip olan nehir yatakları için bu bölge 5 m olabilir. Maksimum su seviyesi hesaplaması şimdiye kadar yapılan düzenlemelerle uyumlu olarak Komisyon tarafından belirlenen maksimum kret seviyesi temel alınarak belirlenmektedir. Nehirler için yamaç şeritleri menbanın 100. metresinden, suların denize boşaldığı noktaya kadar olan kesim olarak sınırlandırılabilir.
- ix. "Su Temini ve Kanalizasyon Sistemi": Halka su temin hizmetlerinin yapılmasına müsaade eden çalışmaların bütünüdür. Bu çalışmalar halk sağlığını koruma tedbirlerini, suyun isalesini, atık suların arıtmasını, tanzimini ve deşarjını içermektedir.
- x. "Tüketim Kullanımı": Aktiviteleri yerine getirmek için belirli kalitede tüketilen su hacmidir. Belirli kalitede çekilen su hacminden, deşarj edilen diğer kalitedeki hacmin çıkarılması ile hesaplanmaktadır. Bu miktar ilgili ruhsatta belirtilmektedir.
- xi. "Hane Halkı Kullanımı": Hane halkının ihtiyaçlarını kendilerini memnun edecek tarzda karşılamak için gerekli suyun kullanımını belirtmektedir.
- xii. "Göl, Lagün veya Koy": Düzenli maksimum kret kotu yüksekliği ile sınırlandırılan ulusal suların doğal rezervuarlarını ifade etmektedir.

xiii. "Tampon Bölge": Şimdiye kadarki düzenlemelerle uyumlu olacak şekilde belirlenen, su yapılarının korunması, uygun işletilmesi ve denetlenmesi için Komisyon tarafından her bir durum için kapsamı belirlenen bu tür su kontrol yapılarına, barajlara komşu şerit halindeki arazi parçasıdır.

Havza konseylerinin amaçları içinde, Komisyonun tehlike anında, , ender görülen yokluk durumunda, aşırı çekim veya koruma alanlarının ilan edilmesi anında mevcut haklar için geçici sınırlamalar yapılması hususunda kullanıcılar ile aynı fikirde olması hususu yer almaktadır. Böyle durumlarda hane halklarının içme-kullanma amaçlı tüketimleri önceliğe sahiptir.

Su kullanıcıların Organizasyonu ve Katılımı

Madde 1 A. Bu kanuna ve tüzüklerine uyumlu olacak şekilde eyalet, bölge veya havza bazında kullanıcıların katılma olan gerekliliğini desteklemek, su kaynaklarının kalitesini kontrol etmek, korumak ve gelişimini iyileştirmek için Komisyon kullanıcı organizasyonlarına sıcak bakmakta, kurulmasını teşvik etmekte ve desteklemektedir.

Yasanın 48. maddesinden itibaren Halk Kuruluşları ve Sulama Birliklerine ayrılan onuncu bölümün 6. maddesine kadar devam etmekte olup, bu denli detayın "SU Yasası" gibi bir çerçeve yasaya alınması mümkün değildir. Öte yandan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ve Hükümet Programlarında yer alan "Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu" planda su yasasından ayrı olarak yer alması ve bu konudaki çalışmaların ilerlemesi nedeniyle Meksika Ulusal Su Yasasının bu bölümünün raporda yer almasında bir yarar da yoktur.

Meksika Su Yasasının diğer bölümlerinin, çıkartılacak Su Yasasında çok geniş bir kaynak görevi yapacağı da muhakkaktır.

SONUÇ:

İncelenen bütün mevzuatın ortak faydalarını özetlemek ve sıralamak gerekirse;

1. Hemen bütün ülkelerde kamuya ait suların Devletin Hüküm ve Tasarrufunda olduğu görülmektedir.
2. Nehir havzası bazında yönetimi kabul eden bazı ülkeler dışında -ki bunlarda da denetim yine devletin yetkisindedir- Su Yönetiminin Devlet tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır.
3. İncelenen yabancı mevzuatın hemen hepsinde; Su kaynaklarının Kamu yararına en uygun düzeyde optimal kullanımı ve faydalanılmasının esas olduğu, su kalitesini koruma ve sürdürme koşulu ile aşağıdaki önceliğe göre kullanılması gerektiği konusunda yaklaşım birliği olduğu müşahade edilmiştir.

Bu öncelik sırası şöyle sıralanmaktadır;

- a. İçme ve kullanma ihtiyacı,
- b. Hayvanlar için doğal hayatın idamesi için gerekli su ihtiyacı,
- c. Tarımsal sulama suyu ihtiyaçları
- d. Enerji ve sanayi suyu ihtiyaçları,
- e. Ticaret, turizm, taşıma, balıkçılık, avcılık , el sanatları ve sair su ihtiyaçları,

4. Hemen her ülke yasasına su kaynaklarını kullanım bedelini koymuşlardır.
5. Hemen her ülke su kaynaklarının korunması için "kirleten öder" ilkesini yasalarına koymuşlardır.
6. Hemen her ülke su kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanımında optimum faydanın sağlanması için su kaynakları bilgi sisteminin kurulmasına özen göstermişlerdir.
7. Hemen her ülke su hakları sicili tutmaktadır.

Türkiye’de Çalışmaları sürdürülen "Su Kanunu Tasarısı Taslağı" bu anlayış ve yaklaşımlara göre kaleme alınmalıdır.

KAYNAKÇA

1. *LEY 29’1985 De Aguas ESPANA The Water Act Of August 2, 1985*
2. *Water Management In France*
3. *Communication From The Commission To The Council And The European Parliament (European Community Water Policy)*
4. *Government Of Brazil Establishes The National Water Resource Policy (Law No. 9, 433 Of January 8, 1997)*
5. *The Water Law (Israel) Ministry Of Agriculture-Water Commission*
6. *Water Supply Act (Act. No 299. Of 8th June 1978) The Ministry Agency Of Environmental, Denmark*
7. *White Paper On a National Water Policy For South Africa (Department Of Water Affairs And Forestry)*
8. *National Water Law-December 1997 (Mexico)*
9. *Euromediterranean Workshop On Institutional, Financial And Economic Aspects In The Management Of Water Supply And Sanitation Services:*
 - a. *Water Services Management In The United Kingdom-Paper by Andrew Semple*
 - b. *Organizational And Institutional Aspect Of Water Resources Management In Germany-J. Jedlitschka*
 - c. *Implementation Of Water Resources Policy In Germany J. Jedlitschka (Jeoloji Yüksek Mühendisi Ahmet Sargın İngilizce çevirilerle yardım etmiştir.)*
10. *Kamuran Gürün: Anlaşmalar ve Su Hakları (Makale)*
11. *Özdemir Özbay 1995 yılı Su Etkinlikleri, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu “Ülkemizde Su ve Toprak Kaynaklarının Kullanımı ve Korunmasında Mevcut Yasal Durum” TMMOB-Ziraat Mühendisleri Odası Yayını- Haziran 1995-Ankara*